

Стиль Івана Огієнка, незвичайність епітетів, вживаних до етноси молів, а особливо лінгвістичних понять і термінів, яскрава особистість автора, його глибокі переконання і вболівання за українську мову й культуру безпосередньо впливають на формування самоусвідомлення нації, дбайливого ставлення до своєї історії і усіх її проявах.

Список використаних джерел:

1. Митрополит Іларіон. Наша літературна мова. Як писати й говорити політературному. — Вінніпег: Наша культура, 1958. — 424 с.
2. Проф. Іван Огієнко. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. — К: Довіра, 1992. — 142 с.

In the article the examples of attributive constructions as elements of language manner of Ivan Ohiyenko. On the material of his works «Ukrainska cultura» ('Ukrainian culture') and «Nasha literaturna mova» («Our literary language») the analytical, characteristic and expressive role of words-epithets to the symbols of ethnic culture and also to the linguistic conceptions is specified.

Key words: epithet, attributive constructions, Ukrainian literary language.

Отримано: 1.09.2009 р.

УДК 378(477.43)«19»-057.87:323.281(477)

О. Б. Комарніцький

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СТУДЕНТСТВО КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД РЕПРЕСІЙ (20-ті РОКИ ХХ ст.)

Досліджуються передумови та різні форми політичних репресій проти студентів Кам'янець-Подільського інституту народної освіти на основі архівних джерел і матеріалів, введених у науковий обіг вітчизняними дослідниками.

Ключові слова: студенти, інститут, чистки, перереєстрації, перевірка.

Вивчення повноцінної історії української освіти неможливе без з'ясування, зокрема, ролі студентства у житті вищих навчальних закладів, а також громадсько-політичних процесах країни. Тому студентська проблематика заслуговує на найпильнішу увагу дослідників. Цікавими з цього погляду є 20-ті роки ХХ ст., коли утверджувався радянський авторитаризм. Окремі аспекти зазначеної проблеми знайшли часткове відображення у працях Г.Г. Єфіменка [3], І.О. Кліцакова [7], О.А. Кручека [9], В.І. Прилуцького [11], [12], [13], В.В. Ченцова [16], І.В. Щербини [17] та інших дослідників. Метою статті є дослідження передумов та різних форм репресій, їх наслідків для студентства Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (ІНО).

Після встановлення радянської влади студентська молодь переживала важкі часи. Вкрай гостре соціально-економічне становище та відносно високий рівень теоретичної підготовки молоді, яка навчалася,

робили її більш небезпечною в політичному плані для більшовицького керівництва. В одному з документів Головополітосвіти УСРР зазначалося, що влітку 1922 р. «тільки незначна частина студентства є членами партії, вся інша або аполітична або має реакційні настрої» [11, с.12]. Настрої багатьох студентів були такими, «які не можна назвати антирадянськими, але важко вважати і радянськими» [12, с.20]. 4 жовтня ректор Кам'янець-Подільського ІНО С. Сидоряк повідомляв, що «серед студентства знаходяться одиниці, котрі не досерли до критичного розбирання фактів буденного життя, не цікавляться ані правами студентів, ані новим життям інститутів, плісніють у старій інерції... Найкращі одиниці трудолюбивого студентства, стероризовані злонамірними своїми товаришами, деморалізуються» [2, спр.11, арк.84].

Архівні документи свідчать про існування в студентському середовищі опозиційних настроїв до радянської влади. У листопаді 1921 р. політкомісар С. Чалий повідомляв, що студенти псували майно ІНО, в аудиторіях «відправляли природні функції» [2, спр.11, арк.58]. У травні 1923 р. при огляді приміщень ІНО завідуючий окпрофосвітою Кобзар побачив на стіні портрет В. Винниченка, якому «не [мало бути] місця в радянських освітніх установах» [2, спр.206, арк.74]. Тоді ж слухач підготовчих курсів Б. Штейренталь на городі садив буряки вверх корінцями, що було розцінено як «прояв саботажу й економічної контрреволюції» [2, спр.385, арк.25].

У березні 1924 р. зі складу студентів відраховали Г. Михальчишину, яка «вперто старалася перешкодити» святкуванню в інституті 6-ї річниці Червоної армії. Умовно звільнили також О. Бублій, яка чинила перешкоди у розслідуванні даної справи [2, спр.618, арк.26; 15, оп.4, спр.630, арк.40]. Тоді ж було відраховано і П.Скапчука, який здійснив «ганебний вчинок» на губернському пленумі комітету незаможних селян: знаходячись у президії, пленуму, вкрав у завідувача губернським земельно-селянським банком золотий годинник [2, спр.629, арк.41].

Певну опозиційність студентів «пояснювали» тим, що ІНО «спадкував од [Кам'янець-Подільського державного українського університету (функціонував у 1918-1921 рр.), фундатором і ректором якого був видатний державний, громадський і церковний діяч Іван Іванович Огієнко] весь старий склад студентів, дітей куркулів та дрібнобуржуазії, з яких чимало було бувших учнів духовної семінарії» [8].

В інституті проводилися кампанії студентських чисток (перереєстрацій). Відчисленню підлягали соціально ворожі і політично шкідливі елементи [9, с.24], діти «соціально небезпечного елементу», колишніх капіталістів, дворян, купців, духовенства, чиновництва, неблагонадійних вчителів [16, с.95]. Проводила чистку спеціальна комісія, до складу якої входили політкомісар (що посаду у вишах ввели ще у 1920 р.), представники партійних, профспілкових, комсомольських організацій і комітетів незаможних селян [1, с.87].

10 травня 1922 р. політкомісар ІНО видав наказ, яким зобов'язав провести в інституті з 15 по 21 травня першу перереєстрацію всіх без винятку студентів [2, спр.91, арк.41зв.]. Процедура чистки була

такою: кожний студент пред'являв комісії студентський білет, залікову книжку, продовольчу картку, документ, який підтверджував їх соціальне походження, громадський, політичний статус і професійний стаж, після чого заповнював анкету. Члени комісії після ознайомлення з анкетними даними та особисто з самими студентами з'ясували думку про них однокурсників і викладачів, а після цього ухвалювали відповідне рішення [2, спр.395, арк.26; спр.465, арк.20зв.]. У результаті політичних і трудових чисток, проведених у 1922 р., з ІНО було відраховано майже 500 осіб. За порушення дисципліни звільнили ще 150 студентів [6, с.47]. Навесні 1922 р. із 887 студентів залишилося лише 252 [2, спр.5, арк.8; спр.5, арк.194; спр.218, арк.17-18зв.]. Після літньо-осіннього прийому «надійної молоді» було відраховано ще 250 осіб «нетрудового елементу». В результаті у листопаді 1922 р. у виші залишилося 256 студентів і 73 слухачі підготовчих курсів [5, с.18]. Окремих студентів від звільнення рятувало лише зречення батьків, родичів тощо, яке друкувалося в газетах [10, с.257]. У грудні 1922 р. М.В. Фрунзе, виступаючи на VII Всеукраїнському з'їзді Рад, наголосив: «Ми... переглянули увесь склад [студентів] й відкинули ті елементи, котрі не відповідають нашим вимогам». Подавалося це як успіх, вияв класової пильності, ніхто не замислювався про наслідки для освіти і країни. Успішність та фахове зростання до уваги не бралися [7, с.210].

Навесні 1923 р. було проведено нову чистку. 6 березня завідувач губернського відділу народної освіти звертав увагу на те, що «у професійні установи попадає багато буржуазного елементу, котрий орієнтується не на дану спеціальність, а використовує дану установу, як підготовку для других своїх цілей», тому пропонував знову провести чистки [2, спр.206, арк.29]. Як наслідок, наприкінці березня провели нову переєстрацію, у ході якої відрахували 31 студента (як антирадянський елемент — 7 осіб, як спекулянтів — 3, за соціальним статусом і політичною несвідомістю — 1, за неуспішність — 12, 8 — з числа тих, які ставили за мету перейти в інший виш, або прибули з інших ВНЗ) [2, спр.384, арк.6; спр.395, арк.26; спр.465, арк.1; спр.473, арк.1-13; спр.477, арк.34], [15, оп.2, спр.848, арк.62; оп.3, спр.252, арк.281зв.]. Серед відрахованих були студенти, які у свій час навчалися у Кам'янець-Подільському державному українському університеті — дітиці Івана Огієнка. Серед них — Я. Блох, Й. Гріх, А. Григорчук, Д. Денисевський, Г. Зозуля, Ю. Ковалів, З. Койфман, Б. Нестеровський, Н. Солуха, Я. Шраер, А. Шумлянський [2, спр.456, арк.25; спр.465, арк.1; спр.473, арк.13], [4, с.394, 435, 456, 485, 503-504, 550-551, 561, 574, 587].

У травні 1923 р. завідувач губернського відділу народної освіти видав наказ, у якому, зокрема, йшлося про те, що «вищі школи і профшколи знайшли правильну лінію праці і як в академічному, так і в господарському відношенні, всі ті хвости, які гальмували роботу, залишилися позаду. Почувається задоволений рух студентства, який принесе користь Радянській республіці» [2, спр.206, арк.78]. То ж відмовлятися від репресивних заходів не стали.

Влітку 1923 р. було проведено ще одну переєстрацію. З 23 по 30 липня відрахували 26 студентів [2, спр.385, арк.50].

Як свідчать дані, останню переєстрацію провели у 1924-1925 навчальному році (далі — н.р.) і назвали її соціально-академічною перевіркою студентів на виконання рішень XIII з'їзду РКП(б) і VIII конференції КП(б)У (зазначені форуми визнали за необхідне скоротити контингент студентства і тим поліпшити його якісний склад і матеріальне становище) [1, с.87]. У таємній інструкції, отриманій інститутом, пропонувалось врахувати при виключенні два чинники: неуспішність та сумнівне соціальне походження. Утім, як встановили дослідники, успішність фактично не бралася до уваги, оскільки студенти, вихідці з селян і робітників, які погано вчилися, переводилися до технікумів [7, с.211]. У жовтні 1924 р. зі складу студентів Кам'янець-Подільського ІНО звільнили 52 особи. 16 студентів залишили умовно [2, спр.400, арк.5; спр.566, арк.113, 128; спр.618, арк.78; спр.624, арк.1-37; спр.630, арк.90]. Знову серед відрахованих були колишні студенти К-ПДУУ: М. Геніс, Є. Годило-Годлевська, О. Дем'янович, В. Марків, Г. Панат, В. Савченков, Х. Студеніцер, М. Суслонарів, А. Трохимчук, О. Харькова [2, спр.624, арк.9, 11, 12, 18, 23, 30-34], [4, с.446, 448, 521, 531, 543, 546, 565, 572, 578, 593]. У березні-квітні 1925 р. інститут залишили ще 62 студенти [2, спр.705, арк.24].

Завдяки здійсненню заходів значно «поліпшився» соціальний склад студентства. На сесії ВУЦВК у жовтні 1924 р. було визнано, що «трирічна праця по укомплектуванню вищої школи і діяльності робітничих факультетів в минулому [1923/24] році привела вже до організації гегемонії пролетарського студентства і зумовила найближче завершення пролетаризації вузів» [15, оп.4, спр.21, арк.711]. Раднарком УСРР запропонував НКО на майбутнє проводити соціальну перевірку при прийомі до вишів, а перевірку успішності студентів — у процесі навчання [1, с.88].

Частину студентів, виключених в ході соціально-академічної перевірки, згодом поновили у правах. Так, у липні 1925 р. завідувач Головфпрофосвітою Лозовий затвердив відповідну інструкцію, у якій, зокрема, йшлося про таке: «Студентам, що склали зачоти за перші два курси ВУЗу й були виключені з ВУЗу при соціально-академічній перевірці через неуспішність або перевантаження ВУЗів, дозволяється подати з 1 серпня по 1 вересня заяви з додатком анкет та документів про виключення до ЦК по студ[ентським] справам при Упрофосвіті, який розглядає клопотання й, на випадок задовольняючого розв'язання, надсилає до того ВУЗу, звідки студент був виключений... Студенти, які умовно виключені на 1 рік, поновлюються в правах студента після скінчення цього терміну безпосередньо прийомними комісіями ВУЗів (заяви до ЦК по студсправах не надсилаються) з перевіркою виконання завдань бувших комісій по соц[іально]-акад[емічній] перевірці. Комісія особливу увагу звертає на громадську роботу студента за час перебування поза ВУЗом. Звіт про поновлених в правах студентів надсилається до ЦК по студ[ентським] спра-

вам... На випадок виникнення у прийомній комісії сумніву щодо академічної здібності студента, який поновлюється в правах, останній підлягає відповідному іспиту... Переважним правом на зарахування користуються ті з виключених студентів, які за час перебування поза ВУЗом набули громадського або виробничого стажу, а також підвищили рівень свого політрозвитку... Умовне зарахування студентів не дозволяється... Постанови прийомних комісій являються остаточними... Скарги на постанови подаються до ЦК по студсправах тільки на випадок явної помилки й не пізніше, як через 1 місяць після винесення постанови. Інструкція ця не поширюється на інші категорії виключених» [2, спр.704, арк.17, 167; спр.868, арк.15].

За нашими даними, у 1925 р. права студентів відновили Л. Зборовцю, О. Гаморак, О. та Л. Мазурковичу [2, спр.574, арк.21-22зв.], А. Трохимчуку і Л. Завальницькій [2, спр.704, арк.130]. Мали місце випадки, коли студенти апелювали проти рішення комісії по розгляду справ відрахованих студентів. Зокрема, 30 червня 1929 р. на загальних зборах студентів йшлося про те, що «виховання нового радянського робітника є ділом цілого колективу. Чистка мусить проходити шляхом самоочистки». Тому студентство вважало за необхідне «викинути зі стін вишів всіх тих елементів, які чужі пролетарській класі та які використовують виші виключно для своїх інтересів». Присутні на зборах, користуючись цим принципом, протестували проти відновлення у правах Садогурської як «дійсно контрреволюційної особи», Вайнштейна — сіоніста, «сина крупного капіталіста, який у виші не міг вжитися з товариством, протиставляв себе цілому колективу, підривав академроботу зухвалим ставленням до академперсоналу». Крім того, студенти вимагали від правління ІНО відрахувати Лідію і Марію Сіруків — доньок колишнього тюремного наглядача і «петлюрівця», а також Лейдерман, яка походила із заможної сім'ї і «пролізла у профспілку як домашня робітниця у своєї тітки» [15, оп.6, спр.4696, арк.43].

Незважаючи на вжиті у 20-х рр. заходи, рівень «засміченості» Кам'янець-Подільського ІНО залишався ще досить високим [3, с.185]. У березні 1929 р. на нараді в ЦК ЛКСМУ повідомлялося, що, за даними ДПУ, серед значної частини студентства існує глибоке невдоволення радянською владою. Також констатувалося, що виникли угруповання по цілому ряду округів. Серед інших називали і Кам'янець-Подільський ІНО [12, с.212; 13, с.231].

9 квітня 1929 р. до всіх вишів УСРР було направлено листа за підписом заступника наркома освіти Приходька, у якому пропонувалося роботу по перевірці соціального складу проводити не кампанійськи, а як повсякденну «глибоку роботу для очистки ВУЗів від чужого ворожого елементу». При відрахуванні слід було врахувати передусім громадську активність студента. До перевірки соціального складу студентської молоді пропонували залучати громадські і партійні органи вишів, а також організації КНС. При цьому зазначалося, що студенти, батьки яких позбавлені виборчих прав, але самі вибор-

чими правами користуються і не мають матеріального зв'язку з батьками, відрахуванню не підлягають. З дозволу НКО можна було відчислити студентів випускних курсів, дипломників [2, спр.1142, арк.4].

Виконуючи директиви листопадового Пленуму ЦК ВКП(б) (1929 р.) про систематичне очищення інститутів від ворожих елементів, у вищих навчальних закладах створювалися спеціальні комісії з перевірки соціального складу студентства. Вони не лише аналізували анкети, а й робили запити на місця, де раніше жив і працював той чи інший студент. До роботи комісії залучали широку громадськість, що, як вважали, забезпечувало «поліпшення» соціального складу студентства [1, с.200]. Наприклад, житель с. Драганівки Лянцкорунського району І. Багрії звернув увагу на студентку Л.Коган, доньку непмана, орендатора млина в с.Почапінці [2, оп.4, спр.38, арк.42], що, на його думку, суперечило політичним настановам керівництва країни.

Становище підігрівала преса. У статті «Робіть діло» анонім закликав керівництво Кам'янець-Подільського ІНО ловити «вовків в овечій шкурі», які «в білий день самі йдуть до рук, а ви дивитесь і махаєте рукою, мовляв, нехай там... З них будуть червоні радянські вчителі». І наводив при цьому прізвища студентки II курсу Бульбах, доньки колишнього «урядовця», студента III курсу Хілінського, сина дяка.

У райвиконкомі посилалися листи з проханням перевірити соціальний стан тих чи інших студентів й надати відповідні довідки. 27 січня 1929 р. ректор ІНО звернувся до Херсонського відділу ДПУ з проханням «... повідомити, чи гр. Гавриленко Никифор перебував до революції на посаді начальника Херсонської тюрми або [чи] взагалі працював там...». 5 лютого того ж року на адресу Дунаєвського райвиконкому пішов запит на М. Ковальчук: про її соціальний стан, заняття батьків до революції і на час запити, майнове становище, чи знаходилася студентка на батьківському утриманні, яку участь брала в громадському житті до вступу у виш. Відповіді, як правило, містили інформацію, якої було достатньо для прийняття категоричних рішень. 23 лютого 1929 р. голова Дунаєвського райвиконкому Всеволожський повідомляв, що М. Ковальчук — донька дяка, «який дякував до і після революції», сім'я має будинок у Кам'янці, батько виборчими правами не користувався, а сама Маргарита за час перебування у с. Гірчична у громадській роботі участі не брала. Того ж дня Всеволожський у листі під грифом «таємно» інформував ІНО і про батьків студента В. Лернера: «1. Батько його в м. Шатава в свій час мав мануфактурну крамницю. 2. Зараз він [Вольф Лернер] знаходиться на утриманні своєї матері. 3. Мати його до жовтня 1928 року мала теж мануфактурну крамницю й є відомості, що й зараз займається тим же» [14, с.25].

Часто студентів відраховували з формулюванням «елемент соціально чужий», «класово ворожий елемент», «син петлюрівця-куркуля», «син жандарма», «син службовця культів», «дочка спекулянта», «приховав своє соціальне походження» і т.д. Наприклад, у 1929 р. за «приховання соціального стану» звільнили зі складу студентів

Б. Наймана, Чорного, Р. Сіріс, В. Косовську, О. Гулько, С. Ганицьку, Р. і Ц. Швідлер, а Садогурську, Р. Лейдерман, Савчука, Драбчука і С. Вітковську відрахували як «чужий елемент» [2, спр.1142, арк.7, 19, 20, 22; спр.1149, арк.21, 24-24зв].

Рішення про відрахування того чи іншого студента набирало сили після затвердження його Центральною комісією у студентських справах при НКО. Інколи студентам вдавалося відстояти свої права. У таких випадках вони поновлювалися на навчання. Мали місце випадки, коли правління інституту опротестувало рішення ЦК. Так, 14 вересня 1929 р. на засіданні правління ІНО констатувалося, що студент Чорний [29 червня ЦК по студентських справах визнав його відрахування не обґрунтованим. — Авт.] приховав своє соціальне походження, «аби примазатися до радянських органів. Відомості про те, що працює з 12 років не відповідають дійсності... Учаси у громадському житті вишу не приймав» [2, спр.1149, арк.6].

Керівництво ІНО вело боротьбу з «літунами» (студенти, що самовільно перейшли до інших навчальних закладів) і «дезертирами» (ті, що вчасно не з'явилися після канікул на навчання). Наприклад, у лютому 1923 р. було відраховано з ІНО Я. Блоха за те, що ставив «собі ціль по скінченню ІНО поступити на медичний факультет» [2, спр.477, арк.25]. 24 жовтня 1929 р. правління вишу вирішило звільнити зі складу студентів Бортняка і Драгобецького, які самовільно залишили інститут і обійняли посади вчителів [2, спр.1149, арк.16зв.].

Молодь переслідувалась за свої релігійні переконання. Якщо у квітні 1922 р. студентам ще дозволяли відбути на пасхальні канікули [2, спр.51, арк.32], то вже наступного року святкувати Пасху їм заборонили. 12 квітня 1923 р. Подільський губернський комітет професійно-технічної освіти своїм наказом заборонив студентству відвідувати церкви, костели, синагоги [2, спр.206, арк.51,63]. Щоправда, у лютому 1924 р. політкомісар Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту Кіндрат на засіданні бюро ІНО доповідав про «вчашання студентів ІНО до церкви» [2, спр.578, арк.12]. Цікаво, що у травні 1923 р. на засіданні бюро інституту ухвалили видати 5 пудів пшениці студентам, які «знесли» хрест [2, спр.398, арк.51зв.].

Значну частину молоді було відраховано за неуспішність і невідвідування лекцій. У 1922 р. ректор П.М. Бучинський своїм наказом попереджав студентів-першокурсників: «Якщо [ви] вступили до ІНО лише для того, щоби позбутися військової повинності та буржуазних податків, то помилися». Студентів, які не відвідували заняття без поважних причин, відраховували з інституту [2, спр.210, арк.66]. Так, у 1921-1922 н.р. заклад покинули 37 осіб [2, спр.28, арк.12-12зв.], у 1923-1924 н.р. — 64 [2, спр.398, арк.26; спр.400, арк.51; спр.414, арк.7]; [15, оп.2, спр.1063, арк.7; оп.4, спр.630, арк.33зв., 36], у жовтні 1926 р. — 4 [2, спр.574, арк.64]. Деякі студенти «забува[ли] і навіть вперто відходи[ли] від громадської відваги і пуска[ли]ся на обман, брехню, підроблення підписів». 1 липня 1924 р. за ці провини звільнили зі складу студентів ІНО М. Шуткевич і О. Долинську [2, спр.576, арк.55].

Таким чином, соціальне і політичне становище студентів Кам'янець-Подільського ІНО і членів їх родин під час Української революції 1917-1920 рр. у першу чергу були підставою для позбавлення студентського статусу, що відбувалося в руслі організаційної політики радянської влади. З надуманою метою «соціального поліпшення рядів» відбувалися чистки студентів, які проводилися під різними приводами. Вони послаблювали студентство політично і академічно, знищувало морально.

Список використаних джерел:

1. Вища школа Української РСР за 50 років / Керівник авт. кол., відп. ред. В.І.Пічов. — К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1967. — 395 с.
2. Державний архів Хмельницької області. — Ф.Р.302. — Оп.1.
3. Єфіменко Г.Г. Національно-культурна політика ВКП(б) щодо радянської України (1932-1938). — К.: Ін-т історії України НАН України, 2001. — 304 с.
4. Завальнюк О.М. Історія Кам'янець-Подільського державного українського університету в іменах (1918-1921 рр.). — Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2006. — 632 с.
5. Завальнюк О.М., Комарницький О.Б. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2009 рр.): Історичний нарис. — Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. — 388 с.
6. Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. — Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. — 408 с.
7. Кліцаков І.О. Педагогічні кадри України (1917-1937 рр.). — Донецьк: Юго-Восток, 1997. — 310 с.
8. Круглик П. На кордоні (Кам'янецький ІНО) // Студент революції. — Харків. — 1924. — №7. — С.40.
9. Кручек О.А. Становлення державної політики УСРР в галузі національної культури (1920-1923 рр.). — К.: Ін-т історії України НАН України, 1996. — 49 с.
10. Посвістак О.А. Культурно-освітня і наукова інтелігенція Поділля та влада на початку 20-х рр. ХХ ст.: зародження політичного конфлікту // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. — Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. — Т.16. — С.254-262.
11. Прилуцький В.І. Молодіжні організації в УСРР в умовах становлення тоталітарного режиму (1920-1927 рр.). Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / НАН України, Інститут історії України. — К., 1994. — 18 с.
12. Прилуцький В.І. Молодь України в умовах формування тоталітарного ладу (1920-1939 рр.). — К., 2001. — 249 с.
13. Прилуцький В.І. Репресивні заходи проти молоді в УСРР у період формування тоталітарного ладу (1920-1936 рр.) // Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка: Міжнародна науково-теоретична конференція, м. Київ, 25 листопада 2000 р.: Матеріали / Редкол.: В.А.Смолій, С.В.Кульчицький, В.І.Марочко та ін. — К., Нью-Йорк: Вид-во М.П.Коць, 2003. — С.227-237.
14. Прокопчук В.С. Кондрацький Франц Андрійович — ректор Кам'янець-Подільського інституту народної освіти / Серія «Керівники навчального закладу». — Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. — 72 с.
15. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. — Ф.166.

16. Ченцов В.В. Політичні репресії в Радянській Україні в 20-ті рр. / НАН України, Інститут історії України. — Б.м., б.р. — 482 с.
17. Щербина І.В. Ліквідація нової буржуазії України (1928-1932 рр.). Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна. — Харків, 2008. — 24 с.

The article describes different forms of political repressions against students from Kamianets-Podilsky institute.

Key words and word-combinations: students, institute, checking.

Отримано: 18.06.2009 р.

УДК 821.161.2'05/06

М. О. Лецькін

Житомирський державний університет імені Івана Франка

**«ТА ДОРОГИ РОЗІЙШЛИСЯ...»
(ПИСЬМЕННИКИ НА ЖИТТЕВОМУ ШЛЯХУ ІВАНА ОГІЄНКА)**

Стаття розглядає взаємини великого українського науковця, поета й первосвященника Івана Огієнка та знаного російського радянського поета Дем'яна Бедного, шляхи яких тісно перепліталися на початку ХХ ст., але швидко стали протилежними.

Ключові слова і словосполучення: освіта, поеми і вірші, філологічні зацікавлення, еміграція, церква.

В автобіографічній праці «Моє життя», опублікованій уперше в 1935-1936 роках, Іван Огієнко, фіксуючи факти й перебіг своєї післяшкільної, післябрусилівської освіти та називаючи себе у третій особі, зазначив таке:

«1896.VIII — 1900.VI. Навчається в чотирилітній Військово-Фельдшерській Школі... Ближчі товариші в школі: Юхим Придворов (тепер письменник Дем'ян Бедний), Михайло Донець (тепер оперний артист) і ін. ...

1897 — 1900. Писання поем і віршів російською мовою навперегонки з Юхимом Придворовим (Дем'яном Бедним)...

1899 — 1900. Співредактор із Юх. Придворовим (Д.Бедним) рукописного шкільного місячника: «Моя Библиотека», де містить свої вірші» [1, с.11-12].

Здавалося б, багато чого спільного було в цих двох юнаків. Юхим, 1883 року народження, був лише на рік молодший за Івана, народженого 1882 року. Обоє були з бідних українських родин: Іван — напівсирота, син померлого на той час відставного солдата з містечка Брусилова (нині це Житомирщина, а тоді Київська губернія), Юхим, народжений у селі під Єлисаветградом, виховувався переважно дідом [2, с.6]. Обоє в дитинстві мали контакти з православною церквою: Іван в Брусиліві співав у церковному хорі, Юхим був сином церковного сторожа. Обоє саме через нестатки опинилися учнями